

УДК 049.32 + 821.161.2-34/39"84:371.

**«КРІЗЬ ВИДИМЕ ПРОЗРІВАТИ ДУХОВНЕ,
ТЕ, ЩО ВИЯВЛЯЄТЬСЯ ВИДИМИМ ...»**

**Л.В. Савченко. Феномен етнокодів духовної
культури у фразеології української мови : етимологічний
та етнолінгвістичний аспекти : [монографія]. —
Сімферополь : Доля, 2013. — 599 с.**

Українська фразеологія, яка є скоденованим виявом розуму й народного поетичного світобачення, здавна приваблювала лінгвістів. Вони намагалися збагнути велику таїну фразеологізмів, що „зашифровуються”, „укриваються пилом віків — і все важче стає відновити їхню родослівну”. Саме таке складне завдання поставила перед собою авторка рецензованої монографії, прагнучи представити національно-культурну специфіку українців, яка «разом з особливостями звичаїв, обрядів, ритуалів і клятв, вірувань і повір'їв, а також відповідною стереотипною поведінкою етносу трансформується на вербальному рівні не просто як фотоелемент, а народжується і живе в мові, зокрема у фразеології» (с. 8). Л.В. Савченко здійснила спробу виявити першооснову фразеологізмів не тільки шляхом лексичного аналізу, а й через докладне вивчення культури народу, його етнографії, фольклору, психології, менталітету, що й зумовлює актуальність її праці в контексті важливої проблеми сучасного мовознавства — дослідження ролі людського чинника в мові та ролі самої мови в інтелектуальному формуванні її носіїв.

Праця має інтегральний характер, оскільки в ній поєдналися етнолінгвістика, лінгвокультурологія, лінгвоконцептологія, наявні елементи соціолінгвістики та психолінгвістики. В останні десятиліття простежуємо посилений

© Г. І. МАРТИНОВА, 2014

інтерес до проблем виявлення й вивчення різноманітних зв'язків мови, мислення та духовної культури, що зумовлює потребу пошуків нових підходів і методів у вивченні етнофразеологізмів через коди й етнокоди культури. У рецензованій монографії здійснено спробу досягнути самоусвідомлення культури через мовні засоби шляхом лінгвістичного, етнолінгвокультурологічного та етимологічного аналізів фразеологізмів, що стало підґрунтям поглиблення теоретичних положень щодо фразеотворення й характеристики фразеологізмів у генетичному аспекті.

Структура монографії чітка й продумана, зумовлена потребою реалізувати мету й завдання дослідження. Вона складається з передмови, шести розділів, висновків, списків використаної літератури (646 позицій), словників, етнографічних, фольклорних та рідкісних текстових матеріалів.

У першому розділі «Етимологія як об'єкт етимологічного та етнолінгвістичного дослідження» представлено історіографію вивчення етимології фразеологічних одиниць (ФО) в етнолінгвістичному аспекті, проаналізовано термінологію на позначення фразеологізмів, які відображають етнічну специфіку світосприйняття народів: «сакральна народна фразеологія» (М.І. Толстой), «ідіоматика, яка законсервувала культурологічні релікти» (В.М. Мокієнко), «фразеологізми-міфологеми» (В.А. Маслова), «етнофраземіка» (Є.В. Брисіна), «етнофразеологія» (В.І. Коваль) тощо, представлено й обґрунтовано авторський вибір використаних у праці термінів. Важливими й необхідними складниками теоретичного розділу стали підрозділи, де проаналізовані перші українські фразеографічні праці з фрагментами етимології та етнокультури (XVIII — поч. XX ст.) і здобутки східно-, західно- та південнослов'янської фразеології і фразеографії в етимологічному й етнолінгвістичному аспектах (II пол. XX — поч. XXI ст.). Здійснений аналіз став підґрунтям розроблення теоретичних положень етнофразеології як самостійного напрямку досліджень, вироблення ієрархічної системи кодів та етнокодів і виокремлення етномакрокоду духовної культури, що відкрило нові можливості для вивчення етнофразеологізмів у лінгвістичному, етимологічному та етнолінгвокультурологічному аспектах, розпрацювання категорійно-поняттєвого інструментарію й метамови запропонованого опису.

Логічним є виділення другого розділу «Парадигма сучасних досліджень кодів культури у векторі інтерпретації фразеологізмів», де подано поняття про коди культури та їхню класифікацію, про етнічно марковані елементи мовної картини світу (константа культури, культурний концепт, концепт культури, лінгвокультурема, логоепістема) та місце в ній етнофразеологізму, представлено структурну модель етномакрокоду духовної культури та способи його вираження через ментальний, акціо-нальний і вербальний зрізи колективної свідомості народу. Вдало ілюструють авторську концепцію таблиці, які наочно представляють систему етнокодів на кожному зрізі та загальну систему етномакрокоду духовної культури (табл. 6–9). Для забезпечення поглибленого й усебічного аналізу ФО дослідниця вивчає етнокодування у зв'язку з субстан-

ціональними й концептуальними та вербальними групами кодів культури (табл.10). Кожну з названих груп структуровано на підставі семіотики матеріальної природи на коди й субкоди культури (табл. 11–24), підкріплено прикладами етнофразеологізмів.

У наступних трьох розділах праці представлено наукове пояснення образів фразеологізмів в етнокодах культури на ментальному, акціональному та вербально-акціональному зрізах, здійснено комплексний етнолінгвістичний аналіз кодів та етнокодів у фразеосистемі на семантичному, компонентному й образному рівнях, систематизовано етнокоди культури для цілісного дослідження фразеологічного корпусу української мови, уперше встановлено реальний зв'язок багатьох етнофразеологізмів зі сферою народної духовної культури та виявлено їхні фразеотворчі моделі, що сприяють об'єктивній історико-етимологічній інтерпретації.

У шостому розділі «Етнолінгвістична генеза фразеологізмів субстанціональної групи культурних кодів» подано авторську етимологію ФО й запропоновано нову методику опису їхньої етногенези шляхом з'ясування динаміки семантичного простору етнофразеологізмів (від осмислення їхніх етимонів до семантики сьогодення) через взаємодію компонентів формальної та змістової структур етнофразеологізмів, через типологію структурно-семантичних трансформацій і реконструкцію їхньої етногенези в нерозривній єдності вербального, акціонального та ментального зрізів.

Кожний розділ завершують чіткі й логічні висновки, що узагальнено відображають результати здійсненого аналізу та є надійним підґрунтям загальних підсумків монографії, обґрунтованість, достовірність і переконливість яких зумовлена різноманітністю та великим обсягом джерел дослідження, належними теоретико-методологічними засадами праці; аналізом великої кількості фактичного матеріалу.

Монографія Л.В. Савченко — це ґрунтовна наукова розвідка, що є цінним внеском не тільки в україністику, але й у загальну славистику, етнолінгвістику та лінгвокультурологію. Дослідниця розробила нову концепцію дослідження етнофразеологічних одиниць й обґрунтувала її доцільність та перспективність, виявивши механізми етнокодування фрагментів духовної культури та з'ясувавши етнолінгвістичне підґрунтя генези фразеологізмів через концептуалізацію в ієрархічній системі кодів та етнокодів культури, реалізованих у площині акціонального, вербального та ментального зрізів. Праця має велику перспективу практичного використання для розроблення словникових статей у фразеологічних та етимологічних словниках східнослов'янських мов, для створення історико-етимологічного словника української фразеології, а також етнолінгвістичних і культурологічних довідників; для практичного оволодіння матеріалом у майбутніх етнолінгвістичних студіях у галузі фразеології та в університетських курсах і спецкурсах.

Ганна МАРТИНОВА (Черкаси)

"TO FORESEE THE SPIRITUAL THOUGH THE VISIBLE —
THAT TURNS OUT TO BE VISIBLE..."

Book review on: L.V. Savchenko The Phenomenon of ethnic codes of the spiritual culture in the Ukrainian phraseology: etymological and ethnolinguistic aspects: [monographic edition]. — Sympheropol : Dolya, 2013. — 599 p.

Мовна мозаїка

**ЗАКОН НАБИРАЄ (НАБЕРЕ, НАБРАВ)
ЧИ НАБУВАЄ (НАБУДЕ, НАБУВ) ЧИННОСТІ**

У мові українського законодавства досі паралельно вживають двоє словосполучень зі значенням 'ставати / стати законним, чинним': **набирати / набрати чинності і набувати / набути чинності**, що віддзеркалює, зокрема, мова українських газет, пор.: *6 вересня набирає чинності надважливий для держави закон* (Урядовий кур'єр, 14.08.2014); *Закон про невинуватість учасників Євромайдану набрав чинності* (Високий Замок, 26.12.2013); *Закон про екстрену медичну допомогу набрав чинності* (День, 17.08.2012); *29.08.2014 року набрав чинності наказ Міністерства юстиції України № 1321/5* (Урядовий кур'єр, 1.09.2014); і *Набув чинності новий Кримінально-процесуальний кодекс* (День, 20.11.2012); *Сьогодні набув чинності закон "про біометричні паспорти"* (Високий Замок, 6.12.2012). Таке вживання зумовлене, мабуть, тим, що обое дієслів пропонують і давніші, і новітні тлумачні словники української мови (див.: Словник української мови. — К.: Наук. думка, 1980. — Т. XI. — С. 326; Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад і голов. ред. В.Т. Бусел. — К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2005. — С. 1601). А яке із двох названих словосполучень точніше, доречніше в офіційно-діловому вжитку? Таким є словосполучення **набувати / набути чинності**, бо для дієслова **набувати / набути** це значення єдине, тоді як для дієслова **набирати / набрати** — не основне, периферійне, бо воно поєднується переважно з іменниками на означення конкретних предметів, виражаючи значення 'брати / взяти яку-небудь кількість чого-небудь' (пор.: *набрати хліба, води, меду; набрати балів; набрати тканини*), 'складати що-небудь із букв' (пор.: *набирати газету, книжку*), 'цифр' (пор.: *набирати номер телефону*). У мові української газетної періодици нині також помітне активніше використання словосполучення **набувати / набути чинності**, пор.: *Набув чинності закон про люстрацію суддів* (Дзеркало тижня, 11.04.2014); *Набув чинності указ про розпуск Верховної Ради* (Волинські новини, 27.08.2014); *Набув чинності закон, що захищає студентів, які воюють, від втрати місця навчання* (Українська правда, 6.09.2014).

Отже, зі значенням 'ставати / стати законним, чинним', якщо йдеться про закон, кодекс, постанову, указ, наказ тощо, в українській мові потрібно вживати такі конструкції: *Закон набуває чинності; Закон набуде чинності; Закон набув чинності; Постанова набуває чинності; Постанова набуде чинності; Постанова набула чинності; Указ набуває чинності; Указ набуде чинності; Указ набув чинності; Наказ набуває чинності; Наказ набуде чинності; Наказ набув чинності.*

Катерина Городенська